

rozboru dramatického dialogu (v kapitole 3) poznali jako jeho bytostný moment: totiž jednání spočívající v tom, že si jednotlivé kon-texty konkurují a rozrušují navzájem svou jednotu. Mluvíme-li tedy o různé míře aktivity jednotlivých osob, jde vlastně jen o různou míru dialogičnosti, neboť vlastnosti dramatické osoby nejsou v ní samé, nýbrž vyrůstají z jazykového projevu, a to nejen z projevu, který je jí přímo vložen do úst, nýbrž v podstatě z celého dialogu. Viděli jsme přece v kapitole o významovém sjednocení dramatického dialogu, že situace i její součásti — a mezi ně patří i osoba — jsou udávány jen ve svých základních rysech a jejich konkrétní podoby vznikají teprve osvětlením, které na tyto základní rysy vrhá vlastní dialog v každém okamžiku svého průběhu. Charaktery jednotlivých osob se tak vytvářejí každou konfrontací a střetnutím různých významových kontextů. Názorně to ukazuje příklad, který jsme již jednou uvedli v jiné souvislosti.

Goertz (k sobě): Ó králi. Žes hlasu mého nevyslechnul. (*K Ribbingovi.*) Přecasto vůli svou mi projevil.

Ulrika (ironicky): K vůře skoro podobno; škoda jen, že jsou známy státníka Goertze zásady.

Ribbing: Není zákonem pouhá vůle králova.

Goertz: Před světem veškerým chci hájiti práva vévody.

Ulrika: A práva svého já.

Ribbing: A práva země já. Atd.

Ostrého osvětlení jednotlivých charakterů, k němuž dochází při významovém zvratu na začátku poslední repliky, nelze zajisté docílit sebepodrobnějším popisem. — Mluvíli jsme v této kapitole o pohnutkách jednání; je jasné, že v dramatu je to „naruby“: nevychází zde jednání z nějakých vnitřních či vnějších pohybů, nýbrž je dán jen *jazykový* projev, dialog, který je formován tak, že se jeví jako vzájemné jednání několika osob a vyvolává v naší mysli různé významy, jež pojímáme jako pohnutky. Viděli jsme, že hierarchie osob je dána nikoli snad látkou, nýbrž větší či menší dialogičností výstupů, do nichž jsou jednotlivé osoby vsazeny. A příklad Curiova monologu, kterým jsme se zabývali v kapitole 5, nám sdostatek jasně ukázal, že virtuální všudyprítomnost hlavní osoby je dána výstavbou jazykového projevu. Tvoří-li hlavní osoba touto nepřetržitou přítomností osu děje, je zřejmé, že sám děj je vytvářen dialogem, vyrůstá z něho.

7. DRAMATICKÝ DĚJ

Dramatický děj je významový kontext, jehož nejnižší jednotkou je situace, která trvá během jistého časového „odstavce“. Zahrnuje v sobě tato situace jak příslušný úsek jazykového projevu, tak mimojazykovou situaci, která se během tohoto odstavce nemění. Kontext, o kterém je zde řeč, není zřejmě totožný s jednotným kontextem celého dialogu, o němž jsme již mluvili. Také pojem situace má zde zřejmě jiný význam než v našich dosavadních rozborrech. Situace byla přece dosud pojímána jako jedinečný, neopakovatelný průsečík časového kontinua s prostorovým, který se mění od jednotky k jednotce; netrvá tedy po dobu jistého časového odstavce, nýbrž je vázán na jistý okamžik. Situace, jak jsme ji dosud chápali, se tedy během časového odstavce několikrát proměňuje, kdežto situace, která je základní jednotkou děje, trvá během téhož odstavce beze změny. Jde tedy o dvě věci různé, nebo jen dva různé aspekty téže věci? Zřejmě jde toliko o rozdílné aspekty, neboť obojí situace je význam, který se opírá o týž jazykový projev. Je zde tedy jako neměnné pojímáno to, co se v jazykovém projevu jeví jako sled proměn. Jak si vysvětlit tento rozdíl?

Je známo, že předměty se vzdalováním od subjektu stávají nejasnými; co se zblízka jevílo jako rozlišené, jeví se z dálky jako jednotné. Tato zásada neplatí ovšem jen pro vzdalování v prostoru, nýbrž i v čase; vzpomínáme-li např. na nějakou krajinu, kterou jsme prošli před delším časem, vynoří se nám zpravidla toliko její nejnapadnější rysy, kdežto ostatní podrobnosti propadly zapomnění. — Nuže, jeví-li se nám soubor různých jednotek dialogu jako jednotná, nedělitelná jednotka děje, znamená to, že